

TÜRÜK

2026, Yıl/Year: 14, Sayı/Issue: 44, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 22.12.2025

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 20.02.2026

Sayfa / Page: 89-109

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Dr. Öğr. Üyesi Kudret Savaş

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
kudretsavas@aku.edu.tr

Mürüvet Berber

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi
Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi
muruvetberber.42@gmail.com

AYLIK KADIN DERGİSİ AYŞE'DE MİLLİYETÇİ KADINLIK SÖYLEMİ

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nda basın ve yayın faaliyetleri 19. yüzyılın başlarında gelişmeye başlamış, özellikle Tanzimat Dönemi ile birlikte dergi ve gazete yayıncılığı hız kazanmıştır. Bu bağlamda kadın dergilerinin ortaya çıkışı da Osmanlı'nın modernleşme sürecinin bir parçasıdır. 1869'da yayımlanmaya başlayan *Terakki-i Muhadderat*, kadınlara yönelik ilk dergi olarak önemli bir dönüm noktasıdır. *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Kadınlar Dünyası* gibi yayınlar; kadınların toplumsal hayata katılımını artırma ve onların haklarını savunma amacına hizmet etmiştir. Bu dergilerde kadınlar sadece okuyucu değil, aynı zamanda yazar ve editör olarak da aktif roller üstlenmiştir. Bu durum, kadınların toplumsal rolünü artırmış, onları edebî, sosyal ve siyasi alanda görünür hale getirmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan bu durum, Cumhuriyet döneminde daha da belirginleşmiş ve kadınların edebiyat, basın ve sivil toplum alanındaki faaliyetlerini artırmıştır. *Ayşe* dergisi gibi yayınlar, bu sürecin bir parçası olarak, kadınların toplumsal hayattaki rollerini

güçlendirmeyi ve milli değerleri kadınlara benimsetmeyi amaçlamıştır. Devletin ideolojik/fikri zeminini oluşturan fikirlerden Türkçülüğün öncü kadın yazarlarından biri olarak Halide Nusret Zorlutuna, aynı zamanda Türkçülük ideolojisini savunan bir kadın dergisinin, *Ayşe*'nin de kurucusudur.

Bu çalışmada *Ayşe* dergisinde Türkçülük fikri çerçevesinde kurgulanmaya çalışılan milliyetçi kadınlık söylemi üzerinde durulacak; bunun yanı sıra derginin şekil özellikleri, faaliyetleri, yazar kadrosu da tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Ayşe*, Türkçülük, Kadın, Anne, Milliyetçi Türk Kadınları Derneği.

THE CONSTRUCTION OF NATIONALIST WOMANHOOD IN THE MONTHLY WOMEN'S MAGAZINE AYŞE

Abstract

In the Ottoman Empire, press and publishing activities began to develop in the early 19th century, and magazine and newspaper publishing gained momentum, particularly with the Tanzimat Era. In this context, the emergence of women's magazines constitutes a part of the Ottoman modernization process. *Terakki-i Muhadderat*, which started publication in 1869, represents a significant milestone as the first magazine targeting women. Publications such as *Hanımlara Mahsus Gazete* and *Kadınlar Dünyası* served the purpose of increasing women's participation in social life and advocating for their rights. In these magazines, women assumed active roles not only as readers but also as writers and editors. This situation enhanced women's social roles and rendered them visible in the literary, social, and political spheres. This development, which emerged during the late Ottoman period, became even more pronounced in the Republican era, leading to an increase in women's activities in literature, the press, and civil society. Publications like *Ayşe* magazine, as part of this process, aimed to strengthen women's roles in social life and inculcate national values in women. Halide Nusret Zorlutuna, as one of the pioneering female writers of Turkism—one of the ideological currents forming the state's intellectual foundation—was also the founder of *Ayşe*, a women's magazine advocating the ideology of Turkism.

This study will focus on the nationalist womanhood discourse constructed within the framework of the Turkism ideology in *Ayşe* magazine; additionally, it will seek to introduce the magazine's formal characteristics, activities, and its cadre of writers.

Keywords: *Ayşe* Magazine, Turkism, Womanhood, Motherhood, Nationalist Turkish Women's Association.

Giriş

19. yüzyıl boyunca ortaya çıkan siyasi ve toplumsal fikirleri, önceki dönemlerdeki fikirlerden ayıran en önemli özelliklerinden biri, dünya çapında etkiye sahip olmalarıdır. Önceki yüzyıllardaki siyasi ve toplumsal fikirler genelde yerel etkilere sahip olmalarına rağmen, 19. yüzyıldan sonra ortaya konan ve tüm dünyaya yayılan fikirler/ideolojiler küresel etkiler ortaya çıkarmış, kabul gördükleri toplumlarda kendi yerel yansımalarını/ikizlerini üretmişlerdir. Bu fikirlerin en etkililerinden biri olan milliyetçilik fikri de var olan siyasi ve toplumsal yapıların küresel bir biçimde değişmesine zemin hazırlamış, aynı zamanda değişik milletlerde kabul gördükten sonra kendini, o toplumun geçmişine uygun biçimde inşa etmeyi, bir başka ifadeyle “kendi öz tarihini o toplumun yaşam standardına göre yapılandır”mayı (Gözübüyük 2018:10) başarmıştır.

Özellikle Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti gibi çok uluslu imparatorluk yapılarını ciddi biçimde etkileyen milliyetçilik fikri, dünya siyasi haritasının yeni baştan çizilmesinde etkili olmuş, bu haritada yer alan milletleri de kendilerine has, yeni bir gelecek tasarlamaya zorlamıştır. Ortaya çıkan bu yeni zorunluluk gerek tarihsel gerekse sosyolojik açıdan bu toplumları geri dönülemez biçimde etkilemiş, her birini yeni bir tarihsel/toplumsal tasarım zorunluluğuyla karşı karşıya bırakmıştır. Örneğin kırsal nüfusun yoğun olduğu toplumlar, -Osmanlı toplumu dâhil olmak üzere- milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle ve millî iktisat fikrinin öne çıkmasıyla orta sınıfın yükselişine şahit olmuştur (Gözübüyük 2018: 43).

Dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan milletleri etkileyen milliyetçilik fikrinin yayılması da benzer araçlar, mekanizmalar sayesinde mümkün olmuştur. Bu bakımdan benzer safhaların yerleştirilmiş/millileştirilmiş şekilleriyle karşılaşmak mümkündür. Bu benzerliklerden biri de milliyetçilik fikrinin dile yansımalarıdır. Kemal Karpat’ın Osmanlı toplumu özelinde ifade ettiği gibi dil, millî bir topluluk kurmanın en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir (2013: 104). Toplumsal bir benlik elde etmenin, fikirleri dolaşıma sokmanın en önemli aracı olan dil, önceki dönemlerde daha kapalı ve belirli toplumsal katmanlara hitap eden okuma/yazma eylemini halka açık hale getirerek dinamik bir basın-yayın dünyasının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Böylece dil-basın/yayın-halk etkileşimi birbirini tekrar tekrar üreterek yeni bir toplumsal anlayışın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle Tanzimat Dönemi’nden sonraki edebî faaliyetlerde bu durumu açık bir şekilde görmek mümkündür. Halka uygun bir dil kullanan gazete ve dergilerde yeni bir toplumsal model sunan yazarlar, bir yandan halkı bilgilendirmişler bir yandan da özellikle folklorik ürünler aracılığıyla Türk milletinin tarihsel ve kültürel dokusuna uygun bir milliyetçilik anlayışını inşa etmeye çalışmışlardır. Bu etkileşim hem seçkin zümreden halka doğru hem de halktan seçkinlere doğru işlemesine rağmen özü itibarıyla yukarıdan aşağıya bir hareket olarak nitelenebilir. Bir diğer söyleyişle milliyetçilik, seçkinler ve bürokratik kesim eliyle Türkiye’de inşa edilmeye çalışılmış, özellikle cumhuriyetin kuruluşundan sonra bürokratik kesimin uhdesinde halka aşılarmaya çalışılmıştır; bu bakımdan Fatih Yaşlı’nın da belirttiği gibi “her şeyin belirleyicisi devlet ve onu yöneten bürokrasidir” (2016:12). Özellikle tek parti dönemindeki milliyetçilik anlayışı, laiklik etkisiyle Türk milliyetçiliğinin o dönemde laik ve modernleştirici bir boyut kazanmasında etkili olmuştur.

2. Dünya Savaşı yıllarına kadar laik ve modernleşmeci karaktere sahip bir milliyetçilik anlayışının etkileri görülse de Osmanlı döneminden kalan ve İslamcılıkla milliyetçiliğin çoğu zaman

birbiriyle kesiştiği bir anlayış, özellikle savaş sonrası dönemde kendini hissettirmeye başlamıştır. Bu gelişmede, “Cumhuriyetin laik reformlarının radikal bir şekilde İslam’ı kamusal hayattan uzaklaştırdığı ve İslamcı muhalefet imkânının kalmadığı yıllarda İslamcılar için milliyetçilik bir sığınak rolü oyna”ması da (Duran 2005:135) etkili olmuştur. Aynı zamanda “Türk sağı, özellikle Türk milliyetçiliği, 1940’lar Türkiye’sinde daha ‘seküler’ bir karakter taşıırken... [ve] İslam’a karşı oldukça mesafeli bir tutum izlemişken, Soğuk Savaş’la ve sonrasında solun yükselişiyle eş zamanlı olarak adım adım dinsel” (Yaşlı 2016:16) düşünceye daha yaklaşmış, kesişme noktaları oluşturmuştur. Böylece Türk milliyetçiliğinde iki ana damar ortaya çıkmıştır. Bu damarlardan biri Türkçü-Turancı-laik nitelikler taşıırken diğeri muhafazakâr-milliyetçi ve mukaddesatçı bir hüviyet sergilemiştir. Türk milliyetçiliğinin cumhuriyet sonrası seyrine ilişkin çalışmalar yapan kimi araştırmacılar, milliyetçilik düşüncesinin dinî bir hüviyet kazanmasında etkili olan üç isimden bahsetmişlerdir (Yaşlı 2016:17; Gözübüyük 2018: 61 vd.). Araştırmacılara göre bu isimler Nurettin Topçu, Necip Fazıl ve Ahmet Arvası’dır. Söz konusu isimler, milliyetçi düşünceyle İslami düşüncenin belli noktalarda buluşmasında önemli roller üstlenmişlerdir. Bu yaklaşımı benimseyen çok sayıda yazar ve gazeteci, düşüncelerini halkla buluşturmak için dergiler ve gazeteler çıkarmışlar, basın hayatımızda milliyetçi bir düşünce etrafında şekillenen bir basın geleneği oluşturmuşlardır. Bu yayın organlarından biri de çalışmamızın konusunu oluşturan *Ayşe* dergisidir. Dergi, kadınlara yönelik çıkmaya başlamış, belli bir sayıdan sonra ise okuyucu kitlesini genişletme amacıyla isim değiştirerek farklı bir adla yayın hayatına devam etmiştir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, *Ayşe* dergisindeki kadın temalı metinler ele alınarak tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlamda kadının anlamı, rolü ve temsiline yönelik söylemler tartışılacaktır. Amaç, kadın kavramının geçmişten günümüze nasıl şekillendiğini ve modern kadın kimliğinin hangi dinamiklerle oluştuğunu, milliyetçi kadınlık söyleminin nasıl ve hangi fikir temellerine bağlı kalınarak kurgulanmaya çalışıldığını anlamaktır.

Çalışmanın Önemi

Ayşe dergisi, Türk milliyetçiliği- kadın kimliği ilişkisine odaklanan kıymetli kaynaklardan biridir. Kadınların toplumsal rollerini, tarihsel kahramanlıklarını, milli mücadele süreçlerindeki fedakârlıklarını ele alması, dönemin toplumsal ve kültürel yapısını anlamak için büyük bir değer taşıması ve milliyetçi kadınlık söyleminin detaylarını içermesi dergiyi önemli kılar.

Bu çalışma, *Ayşe* dergisi özelinde; milliyetçi kadın söyleminin nasıl şekillendirilmeye çalışıldığını ve konudaki yaklaşımı ortaya koyması, kadınların sadece aile içindeki rolleriyle değil, toplumsal ve siyasal süreçlerdeki etkinlikleriyle de değerlendirilmesine ışık tutması, Türkçülük fikrinin kadınlar üzerinden nasıl desteklendiğini ve yaygınlaştırıldığını göstermesi, tarihî bir yayın olarak dönemin sosyal, kültürel ve siyasal dinamiklerini yansıtmayı, güzellik, moda, sağlık ve aile eğitimi gibi içeriklerle kadınların sosyal yaşama entegrasyonunu sağlamayı amaçlaması bakımından önemlidir.

Bu bağlamda, çalışmanın sonuçlarının hem Türk kadın hareketleri hem de dönemin milliyetçi ideolojilerinin kadın perspektifiyle ele alınması açısından akademik bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Özellikle milliyetçilik-kadın/lık ilişkisini anlamak isteyen araştırmacılar için *Ayşe*

dergisindeki metinlerin bu açılardan analizinin, dönemin anlayışını hem de kadınların toplumsal dönüşüm süreçlerindeki etkisini değerlendirme açısından katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi geçmişte var olan metinler, belgeler ve raporların sistematik olarak incelenmesini içerir. Araştırma kapsamında 1969 yılında yayın hayatına başlayan ve iki yıl devam eden *Ayşe* dergisinde milliyetçi kadınlık söylemi üzerinde durulmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılarak metinler incelenmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma *Ayşe* dergisinin 1969-1971 arasında yayımlanan ilk 28 sayısı ile sınırlı tutulmuştur.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içererek yazılı materyallerin analizini kapsar. Araştırmada ilk olarak Aylık Kadın Dergisi *Ayşe*'de “kadın” temalı metinler tespit edilmiştir. Araştırma konusuyla ilgili literatür taraması yapılmış, elde edilen veriler eleştirel söylem analizi çerçevesinde yorumlanmıştır.

***Ayşe* Dergisi’ni Milliyetçi Düşünce Çerçevesinde Konumlandırmak**

Basın dünyasında göze çarpan en etkili iki yayın türü gazeteler ve dergilerdir. *Töre* dergisi üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlayan Kübra Kazkaldıran, çalışmasında dergilerle gazeteler arasındaki farklara dikkat çekerek iki tür arasındaki temel farkın; gazetelerin genel olarak günlük çıkarılıp haberlere dayanmasından, dergilerin ise belirli sürelerle çıkarılmasından ve fikre dayalı olmasından kaynaklandığını ileri sürer. Araştırmacıya göre dergilerin okuyucu kitlesinin gazetelere göre sayıca daha az ancak nitelik bakımından seçkin olması da bunda etkilidir (2019: 25).

Dergilerin farklarına odaklanan bir diğer çalışma da Türkçü dergiler hakkında bir inceleme hazırlayan Necmeddin Sefercioğlu tarafından yapılmıştır. Kazkaldıran’dan farklı olarak dergilerle kitapların farklılıklarına odaklanan Sefercioğlu’na (2008: 5) göre dergilerin, özellikle de düşünce dergilerinin en önemli özellikleri; “bilgi, düşünce ve görüşleri, kitaplara göre daha kısa ve özlü biçimde ve daha hızlı olarak sun”malarındadır. Yazara göre düşünce dergileri, bir konunun kolay anlaşılmasına daha çok yardımcı olmanın yanı sıra okurlarını “kitaplardaki bazı ayrıntılar içinde boğulmak sıkıntısından, onlar için zaman harcamaktan kurt”ardıklarından dolayı, “bilim ve düşünce alanlarının okuyucuları onlara daha çok ilgi göster”mektedirler.

Türk basın hayatında da gazete ve dergilerin, dönemin şartlarına göre kimi durumlarda önem kazanarak diğer türe göre daha başat bir rol üstlendikleri görülmektedir. Özellikle II. Meşrutiyet’in ilanından sonra dergilerin hem sayıca hem etki bakımından belli bir ağırlık merkezi oluşturdukları görülmektedir. Kazkaldıran, “bilgi ve bilgilendirmenin bütün dergiler için temel amaç ve görev olduğu”nu ileri sürerek bir düşüncenin savunuculuğunu yapmanın, gelişmeleri aktarmanın ve halkı aydınlatmanın dergilerin genel tavrını oluşturduğunu ifade eder (2019: 26) Yine dergiler üzerine bir çalışma hazırlayan ve çalışmalarında dergilerin özellikle niceliksel yanlarına dikkat çeken Mehmet

Kaplan ve Ali Nihat Tarlan da dikkatlerini II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemine yöneltirler. Kaplan ve Tarlan; 1908-1976 yılları arasında yıllık kaç dergi yayınlandığı sorusunun cevabını bulmaya çalışırlar. Araştırmacılar, 1908-1909 yılları arasında 353 derginin yayınlandığını ancak 1909-1930 arasında çeşitli nedenlerden dolayı sayının hızla düştüğünü ifade ederler. Kaplan ve Tarlan, 1930'lu yıllardan itibaren dergilerin tekrar canlanmaya başladığını ancak II. Dünya Savaşı yüzünden bunun kısa sürdüğünü dile getirir. Çalışmada dikkat çeken husus, gündelik gelişmelerin önem kazandığı savaş yıllarında gazete sayısının artarak dergi sayısını geçmesidir. Kaplan ve Tarlan; 1961 yılından sonra dergi sayısının artmaya başladığını belirterek 1961'de 751, 1962'de 817, 1963'te 861, 1964'te 929, 1965'te 956, 1966'da 1115, 1967'de 1123, 1968'de 1189 dergi yayımlandığını, bu sayının 1976 yılında 1315'e ulaştığını ifade ederler (Kaplan ve Tarlan, 1977'den aktaran Kazkaldıran 2019: 33).

Dergilerin yıllara göre dağılımını veren bu önemli çalışmada bulamadığımız veri ise dergilerin satış rakamlarıdır. Özellikle güçlü bir sermaye yapısına sahip olmayan ve sadece satıştan elde edilecek rakamlara muhtaç olan birçok dergi için yayınlandıkları periyotlardaki satış rakamları oldukça önem kazanmaktadır. Bu rakamlara dair bilgiyi Sadık Kemaloğlu'nun *Töre* dergisinin 76. sayısında yayınlanan yazısında bulmak mümkündür. Kemaloğlu, 1976 yılında yayınlanan bir anketin sonuçlarına dayanarak dönemin önemli dergilerinin -en azından 1976 yılı için- satış rakamlarını ortaya koyar. Buna göre *Varlık* dergisi "7-8 bin arasında", *Soyut* "bin civarında", *Yeni Ufuklar* 1500, *Yansıma* "bin- bin iki yüz", *Yeni Dergi* "iki bin", *Türk Dili Dergisi* "üç bin beş yüz-dört bin", *Milliyet Sanat Dergisi* "üç bin beş yüz-dört bin arasında", *Türk Kültürü Dergisi* "on bin", *Hisar* "beş bin ile beş bin beş yüz", *Türk Edebiyatı* "dört bin adet", *Töre* ise "11.000 adet" basılmaktadır (Kemaloğlu 1976:12-13). Yine Sadık Kemaloğlu'nun, *Töre* dergisinin 61. sayısında yayınlanan, "Töre'nin Fikir ve Sanat Hayatımızdaki Yeri" başlıklı yazısında yer alan bir cümle, çalışmanın konusunu oluşturan *Ayşe* dergisinin basım ve satış rakamlarıyla ilgili bilgiler içermektedir. Kemaloğlu'nun "... Ayşe'nin 1.000 ile 2.000 arasında değişen baskısı ve baskının yarısı kadar olan satışı..." ifadesi, derginin aylık satışının ancak 500-1000 civarında olduğunu ortaya koymaktadır (1976: 10).

1969 yılında yayınlanmaya başlayan ve kendini "Aylık Kadın Dergisi" olarak niteleyen *Ayşe*'nin kurucusu Halide Nusret Zorlutuna'dır.¹ Dergide Arif Nihat Asya, Yaşar Kutluay, Halide Nusret Zorlutuna, Emine Işınso gibi önemli isimler yer almıştır. Emine Işınso ve annesi Halide Nusret Zorlutuna, dergide yer alan ve Türkçülük ideolojisini savunan önemli isimlerdendir.

Ayşe dergisinde yayımlanan yazılar kadınların ilgi alanına yöneliktir. Yazar kadrosu da ağırlıklı olarak kadınlardan oluşmaktadır ve farklı konularda yazılar kaleme almışlardır. İlk 28 sayıda toplam 76 yazarın yazılarına yer verilmiştir.

Dergi ev hanımlarını sosyal hayata katma çabası gütmüş ve onlara özel bölümler ayırmış, bu amaçla günlük ve sosyal hayata hitap eden kadın güzelliği, yemek tarifleri gibi konulara yer vermiştir. Dergide, "Yapılması Kolay Yemesi Hoş" başlığı altında ilgi çekici yemek tariflerinin yanında yemek listesinin yayınlanması, "Ayşe Abla Dert Dinliyor" adlı bölümde ise derdini anlatan kadınlara cevap verilmesi, onlarla ilgilenilmesi; bu yaklaşıma örnek gösterilebilir.

¹ *Ayşe* dergisiyle ilgili çalışmalardan biri de Hatem Türk tarafından kaleme alınan "Türkçü Bir Kadın Hareketi: *Ayşe* Dergisi" başlıklı makaledir. Türk, makalede dergiyi tanıtmış ve içeriğiyle ilgili ayrıntılı bir inceleme yapmıştır. Bu çalışmada ise dergide yer alan milliyetçi kadınlık söylemi çerçevesinde bir inceleme gerçekleştirilecektir.

İlk iki sayısı Anadolu Matbaası'nda basılan derginin öteki sayılarının çoğu Mars, Anadolu, Fon ve Defne Matbaalarında basılırken bazı sayıların nerede basıldığına ilişkin bilgiler dergi künyesinde yer almamaktadır. İlk sayıda yer alan künye bilgilerine göre derginin İdare Müdürü Mürüvet Erçil'dir. İdare merkezi, "Reşit Galip Caddesi No:90, Ankara" olan derginin idari merkezi 13. sayıdan itibaren değişerek "Büklüm Sokak No: 32/C, Ankara" olur. Derginin fiyatı 2.50 lira olduğu, öğretmen ve öğrencilere %50 indirimli satıldığı bilgisi de yine ilk sayfada yer almaktadır. Dergi fiyatının, yayın hayatı boyunca 2.5 lira olarak kalması dikkat çeken bir husustur. Fiyatın yaklaşık üç yıl boyunca hiç değişmemesinin nedeni Kemaloğlu'na göre gerekli parayı Emine Işınsu'nun karşılamasıdır (1976: 10). Ancak bu durumun, dergiyi çıkaranları yıllar geçtikçe maddi açıdan daha da zorladığı ve bazı atılımları engellediği anlaşılmaktadır. Bu zorluğu açıkça ortaya koyan ifadeler, Emine Işınsu Okçu tarafından derginin birinci senesini doldurması münasebetiyle yazılan başyazıda açıkça dile getirilir. Işınsu özellikle derginin baskı, kâğıt kalitesi ve renk konusundaki eksikliklerine üzüldüklerini ancak bu aksaklıkları düzeltmenin güçlü bir mali yapı gerektirdiğini ifade ederek, "... bugüne değin Ayşe bu değerde olanaklara sahip olamamıştır" (1970: 3) yakınmasını ortaya koyar. Benzer ifadeleri derginin üçüncü senesini doldurması münasebetiyle yazdığı 25. sayıdaki başyazıda Halide Nusret Zorlutuna neredeyse aynı sözcüklerle ifade eder: "Şimdilik, sözlerime önemle ekleyeceğim bir husus var: «AYŞE»de yaptığımız hizmetler, yapmak istediklerimizin onda biri bile değildir. Maddi imkânsızlıklar, birçok noktalarda elimizi kolumuzu bağlamaktadır" (1971: 3). Bu ifadeler Ayşe'yi çıkaranların maddi bakımdan zorlandığını açıkça ortaya koymakta ve Kemaloğlu tarafından ileri sürülen "Emine Işınsu dergiye yeni bir hüviyet kazandırmayı düşünmekte fakat gerekli parayı bulamamaktan dolayı emelini gerçekleştirememektedir." (1976: 9-10) yargısıyla uyumaktadır.

İlerleyen yıllarda derginin maddi yükünün artması, sadece kadın ve çocuklara yönelik bir dergi hüviyetini taşıması, milliyetçi düşüncenin ileri gelen isimlerine göre Marksist-Komünist yayınların giderek etkili olması gibi sebepler; milliyetçi yazarları daha güçlü bir dergi arayışına yöneltmiş, güçlü bir fikir ve sanat dergisinin yokluğunun hissedilmesiyle Ayşe dergisi *Töre* adıyla yeni bir dergiye dönüşmüştür. Bu dönüşümle derginin, daha geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesi ve güçlü kalemlerin toplandığı bir amiral gemisine dönüşmesi amaçlanmıştır. *Töre* dergisinin 30. sayısında yayınlanan ve Emine Işınsu tarafından kaleme alınan "Töre'ye Dair" başlıklı yazı, bu değişimin amacını açık bir biçimde ortaya koyar: "Ayşe'yi mütevâzi havasından ve dar sınırlarından çıkarmaya, bizi memleketin bugün içinde bulunduğu şartlar ve milliyetçi hareketin günlük politikanın üstünde bir fikir ve sanat dergisinden yoksun bulunuşu zorlamış" (1971: 39). Bu zorunluluk nedeniyle "Ayşe'nin sınırlarını aşan bir şekil ve isim değişimine karar verilmiştir (1971: 39). Bu değişim, Gözübüyük'ün de belirttiği gibi "...hitap ettiği kesimi genişletmesi [ve yeni] derginin büyük amaçlarla kurulduğunun da bir göstergesi" (2018: 72) olarak kabul edilebilir.

Dergiyi çıkaranlar da *Töre* dergisini Ayşe dergisinin bir devamı olarak saydıklarından yeni dergiyi birinci sayıdan değil, otuzuncu sayıdan itibaren numaralandırmışlardır. Bu durum, okurlarda kafa karışıklığına neden olunca, DURUM *Töre* dergisinin 30. sayısının 39. sayfasında yayınlanan bir yazıda izah edilmeye çalışılmıştır: "...*Töre* 1 Haziran'da çıkıyor haberinden sonra 'Sayı 29' ibaresi bazı okuyucuları şaşırtmıştı. Aslında *Töre*, yirmi sekiz aydan beri çıkarmakta olduğumuz Ayşe isimli derginin devamıdır."

Kadınlık(lar) ve Kadınlığın İnşası

Çalışmamızın ilk bölümünde yeni ideolojilerin, eski ideoloji ve fikir akımlarından ayrılan kimi yönlerine değinmiştik. Bu ideolojilerin temelinde var olan en önemli niteliklerden biri “metafizik” hakkında yeni bir karar vermektir. Campagna’nın (2021: 19) da ifade ettiği gibi metafizik hakkında karar vermek, aslında dünyanın en temel yapısı hakkında karar vermek anlamına gelir ve bu tür kararlar yeni kurulacak dünyada nelerin olup olmayacağı ve nasıl/ne kadar olacağı hakkında bir tercih yapmaktır. Bu, bir bakıma; gerçekliğin bir defa daha yeniden tanımlanması demektir ve sosyal hayatın en önemli parametrelerinin her alanda yeniden kurulması anlamına gelir. Dolayısıyla bu tarz değişimlerin -sosyal, ekonomik görünüm taşımalarına rağmen- “dünyayı belirli bir biçime sok”tuğu ve “ona bir kader yani tarihi bir dönemi tanımlayacak kozmolojik bir form ver”diği söylenebilir (Campagna 2021: 23).

Bu tarz değişimleri ortaya koymak ve inşa etmek ise ancak dilin sunduğu olanaklarla başarılabilir. Varlığın tanınan ve kabul edilebilen bölümü dille ifade edilen kısımdır. Bir diğer söyleyişle belli bir düzen içinde dile getirilmemiş bir düşünce henüz yok mesabesinde. Düşünsel olarak var olmak, dille belirlemek anlamına gelir. Bu düşünce; bizi dil ve söylemin önemine, gerçekliği başka bir düzlemde kurma gücüne götürür. Yeni bir dünya kurma emeli taşıyan her düşüncenin dil ve söylemi kullanması zorunludur; aksi takdirde öngördüğü gerçekliği ifade ve inşa edebilmesi mümkün değildir.

Geleneksel toplum yapısını değiştirerek yeni bir toplumsal yapı ortaya koymaya çalışan diğer tüm ideolojiler gibi milliyetçi düşüncenin de kendine özgü ve tutarlı bir toplumsal ilişkiler ağı kurabilmesi, dil ve söylem aracılığıyla düşüncelerini ortaya koymasını ve kabul ettirmesini gerektirir. Böyle bir tasarımın, toplumun yarısını oluşturan kadınlara gözünü kapaması mümkün görünmemektedir. Kadın, tarih boyunca farklı toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarında merkezi bir rol üstlenmesiyle dikkat çeker. Bu rol, dönemlerin özelliklerine göre değişiklik gösterse de kadının toplumsal anlamı ve değeri her daim tartışılmış ve yeniden şekillenmiştir. Özellikle ulus oluşumlarının aynı zamanda “... kendine özgü ‘erkeklik’ ve ‘kadınlık’ kavramları içer”mesi (Davis 2010: 17) yüzünden kadın/kadınlık kavramı ideolojilerin yönelmek zorunda oldukları bir alandır.

Milliyetçi fikir akımlarının toplumsal tasarımlarını inceleyen Cynthia Enloe’ya göre kadınlar bu tasarımın içinde önemli bir yer üstlenir. Enloe, kadının milliyetçi topluluklar tarafından genellikle “ulusun gelecek nesillerini yetiştiren milliyetçi rahimler” olarak görülmekle birlikte aynı zamanda kırılğan, maddi ve manevi anlamda korunması gereken unsurlar olduğunu ifade eder (2003: 90). Davis de neslin kurtuluşu ve toplumun devamının kadına bağlı olduğunu, dolayısıyla kadının yerinin tespit edilmesinin ve kurgulanmasının “... topluluğun kimliğinin ve gelecekteki kaderinin temsili olarak kurgulanması” (2010: 95) anlamına geldiğini ileri sürer.

Türk tarihine bakıldığında da kadının etkin rolü dikkat çekmektedir. Uzun asırlar boyunca Türk toplumunda kadın, sadece ailenin değil, kültürel kimliğin ve ulusal bilincin de taşıyıcısı olarak görülmüştür. Bu açıdan kadının toplumsal rolü ve önemi, Orta Asya’daki göçebe yaşamın hüküm sürdüğü çağlardan modern döneme kadar geniş bir perspektif çerçevesinde incelenebilir. Eski Türklerde kadın, yalnızca bir eş veya anne değil, aynı zamanda yönetim mekanizmasında söz sahibi savaşçı bir birey ve kültürel bir semboldür. Bu güçlü imaj, zamanla farklı sosyal dinamikler ve dinî

etkilerle değişse de kadının üstlendiği toplumsal ve tarihsel roller, Türk milletinin hafızasında ve ortak metinlerinde varlığını korumuştur. Bu da bize kadınların toplumsal sahaya yeni girmediğini, aslında her zaman bu alanın inşasının ve yeniden üretiminin merkezinde olduğunu göstermektedir (Davis 2010: 21).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte kadın; eğitimden sanata, siyasetten ekonomiye kadar geniş bir alanda daha görünür bir hale gelmiş, toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak konumlandırılmıştır. Ancak bu süreç kadının kimliğinin hem bireysel hem de toplumsal olarak yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Modernleşme arzusunun kendini güçlü bir biçimde hissettirdiği bu süreçte, kadınların geleneksel rollerini sürdürürken bir yandan da kendilerine biçilen yeni rolleri üstlenmeleri gerektiğine inanılmaktadır. *Ayşe* dergisi de milliyetçi düşünce bağlamında yeni bir kadın kimliği inşasında rol üstlenen önemli dergilerinden biridir. Yazılarında bu amaca yönelik açık ifadeler rastlamak mümkündür.

Çalışmamızda milliyetçi kadınlık söylemi bağlamında *Ayşe* dergisindeki kadın temalı metinler ayrı ayrı incelenecektir.

İnceleme

Milliyetçi Kadınlık Söylemi Açısından *Ayşe* Dergisi

Dergide “kadın” ve “kadınlık”tan bahseden, farklı türlerde yazılmış metinler bulunmaktadır. Bu metinler incelendiğinde genellikle milliyetçi düşünce çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan “milliyetçi kadınlık” söylemi hakkında ipuçları bulunmaktadır ancak metinler sadece ideolojik bir çerçeve taşımamakta aynı zamanda kadın güzelliği, annelik, bakım önerileri gibi konulara da değinmektedir. Kurulmaya çalışılan söylem sadece siyasi ya da toplumsal alanlara hasredilmemiş, hayatın tüm alanlarını kapsayacak bir kadınlık söylemi kurulmaya çalışılmıştır. Dergide yer alan metinler eleştirel söylem analizinin temel ilkeleri göz önüne alınarak dilsel açıdan incelenecektir. Bu incelemede dilin hem ifade eden/açıklayan hem de kuran temel kavram olduğu dikkate alınarak ifadeler değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Dergide yer alan bu metinlerin hepsi ayrı başlıklar altında incelenecektir. Bu bakımdan kurulmaya çalışılan milliyetçi kadınlık söylemini, dergide yer alan yazılar üzerinden farklı alanlarda takip etmeye ve sistematik bir biçimde ortaya koymaya çalışacağız.

Tarihten Hareketle Yeni Türk Kadını Oluşturmak

Konuyla ilgili önemli yazılardan biri, derginin ilk sayısında başyazı olarak kaleme alınan “Türk Kadını” başlıklı yazıdır. Bu yazı, “Nur İleri” takma adıyla Emine İşinsu tarafından kaleme alınmıştır. Söz konusu yazıda İşinsu, kurulmaya çalışılan kadınlık anlayışını tarihsel bir temele oturtmaya çalışmış, değişik dönemlerden örnekler vererek Türk kadınının tarihsel özelliklerini ve rolünü anlatmıştır. Metnin başında yer alan bölümde özellikle bir Yakut efsanesinden hareketle kadının insan türü için yaratıcı bir güç olduğu ileri sürülerek bu yönüyle efsanelere konu olması dile getirilmiştir. İnsanlık açısından kadının önemi ortaya konduktan sonra Türk kadınının tarihî rolü ifade edilmeye çalışılmıştır. Yazara göre Orta Asya’da kadın, daima erkeğinin yanında ve zaman zaman da önündedir. Asil ve vefalı bir eş olarak sadece evini korumakla kalmaz, savaşlarda da yer alır; iyi ata biner, iyi ok atardı. Bunun yanı sıra han eşleri olan hanımlar, kocalarının yanında devlet idaresinde

söz alırken, zaman zaman kadın hükümdarlar, kadın başkumandanlar devleti idare etmişlerdir. Buna timsal olarak Tomris Hatun, Türkan Hatun, Melike Şecem, Raziye Sultan gibi tarihsel ve seçkin örnekler sunulmuştur. Sadece seçkin kadınlar değil, hayatını sıradan bir biçimde sürdüren birçok Türk kadını da ihtiyaç duyulduğunda kendilerinden beklenmeyecek bir kahramanlık sergileyerek tarihe geçmeyi hak etmiştir. Işinsu'ya göre Türk kadınının en önemli niteliklerinden biri de erkeklerin askerlik göreviyle yurtlarından ayrılmasından sonra hayatı kaldığı yerden devam ettirme başarısıdır. Hayatı kaldığı yerden devam ettiren Türk kadını, yazara göre evlatlarını yetiştirerek aynı zamanda milletin ve devletin devamlılığını da sağlamıştır. Türk kadınının en büyük ve son fedakârlığını Kurtuluş Savaşı yıllarında gösterdiği bu dönemde kayıtlara geçen Tayyar Rahime, Gördesli Makbule gibi birçok ÖRNEK kadın ile ortaya konmaya çalışılır.

Verilen örneklerin birçoğunun kırsal kökenli olmasının okuyucuyu yanıltmaması için Işinsu, şehirli kadınların da bu süreçteki katkılarını dile getirmeyi ihmal etmez. Özellikle Fatma Aliye örneği, kadının tarihte üstlendiği yeni bir role işaret etmektedir. Fatma Aliye Hanım, kadının bedensel gücüne artık fikirselsel gücünü de eklediğini kanıtlar. Yazıda *Tercüman-ı Hakikat*'te yazan Fatma Aliye Hanım'ın tarihteki ilk resmî Türk kadın derneğini kurduğuna ve bu derneğin Rumeli cephesinde savaşan askerlere cephe gerisi desteği verdiğine de değinilir: "... Fatma Aliye Hanımefendinin, İstanbul'lu münevver kadınları cepheye yardıma çağıran yazıları hanımlar arasında ilgi uyandırmış ve hanımlar derhal faaliyete geçerek cepheye ve askere lüzumlu eşyaların toplanmasında büyük bir çaba göstermişlerdir. O kadar ki, ilk resmi kadın derneği bu kıymetli yazarın önderliğinde cepheye yardım maksadıyla kuruluyor. İsmi 'Cemiyet-i İmdadiye'. Dernek, Rumeli hududunda çarpışan askerlerimize, büyük çapta, erzak, kışlık giyecek, battaniye vs. temin ediyor" (İleri 1969: 5).

Yazarın geniş bir tarihsel ve toplumsal çerçeveyi kullanarak verdiği örneklerin hepsi, kadının ülkesi ve milleti için sembolleşmiş bir adı hak ettiğini ortaya koymak adına okura sunulmuştur. Işinsu'ya göre Türk kadınının, Mehmetçik adının/sembolünün yanına kendi adını/sembolünü de eklemeye hakkı vardır. Bu sembol isim ise "Ayşe"dir. Türk kadınının "Ayşe" adıyla sembolleştirildiği kısım da bu yazının sonunda yer almaktadır. Yazar, "*Ayşe de tarihimizin ve destanımızın Mehmet kadar meçhul, Mehmet kadar meşhur. Mehmet kadar gerçek, Mehmet kadar efsanevi bir kahramandır. Yaptıkları efsaneye benzer ama kendisi gerçekler üstünde bir gerçektir*" (İleri 1969: 5) diyerek hem vatansever kadının sembol ismini ilan eder hem de derginin adının açıklamasını yapar.

Fatmagül Berktaş, Halide Nusret ve Emine Işinsu'nun ortaya koyduğu milliyetçi bakışın kadın hareketi konusundaki ikircikli tutumunu Türkiye modernleşmesine teşmil ederek yaklaşımlarını şöyle açıklamıştır: "*İmparatorluk milliyetçiliğinin hem devleti kurtarma hem de İslamcılık ile medeniyetçiliği birleştirme kaygıları eklenince, Müslüman-Türk kadınlarının özgürleşme sorununun ne denli çetrefil olduğu ortaya çıkar; bu 'çetrefil'liğin, Osmanlı'nın Cumhuriyet'e aktardığı mirasın bir parçası olduğu rahatlıkla söylenebilir*" (2010: 96). Bu yazıda görülen yaklaşım ise –yukarıda söylenenin aksine- tarihsel çerçeveyi yıkmadan daha aktif ve kendini hissettiren bir kadınlık söyleminin ortaya konulmasıdır. Yazar, bu söylemi, çizdiği çerçeve içinde adeta tarihsel rolün yeni şartlara uyarlanmış bir biçimi olarak takdim etmekte, "Ayşe" sözcüğüyle milliyetçi kadınlık inşasındaki tarihsel, dinsel bağlara işaret etmektedir. Buna göre milliyetçi kadınlık; günün şartlarına

uygun ancak tarihsel ve dinsel bağlarından kopmayan bir yaklaşıma sahiptir. Derginin aynı adı taşıması da dergiyi bu anlayışın savunucusu ve yayıcısı olarak konumlandırmaya yöneliktir.

Kadınların toplumsal konumlarına işaret eden ikinci önemli yazı ise derginin dördüncü sayısında yayınlanan ve Gönül Erdin tarafından kaleme alınan “Japonya ve Japon Kadını” başlıklı yazıdır. Japonya ve Japon modernleşmesinin genel özelliklerinin ana hatlarıyla anlatıldığı yazının önemi, Japon kadınının ilerleme ve modernleşme alanında sergilediği tavidir. 1948’de kurulan Japon Ev Kadınları Cemiyeti, bir anlamda derginin; milliyetçi kadının örgütlenme ihtiyacını ve hedefini ortaya koymaktadır. Bu cemiyetin sahip olduğu toplumsal güç, hükümete kadar uzanan birçok mekanizmayı etkilemeyi başarmaktadır. Sadece etkilemekle kalmamakta, cemiyet aynı zamanda kurduğu kooperatiflerle ülkenin siyasi ve ekonomik hayatını da derinden etkilemektedir. Erdin’e göre Türk kadınının sadece çiçek süsleme sanatıyla tanıdığı Japon kadını, toplumun hayatını derinden etkileyecek bir güce erişir: “Üzülerek düşünüyorum, bizim hanımlar Japon kadınlarının sadece çiçek düzeltme kabiliyeti ile ilgilenmekte hatta bu konuda dersler almaktadırlar. Güzel bir meşgâle fakat asıl ders alınacak konu şüphesiz ki, Japon kadınının memleketinin kalkınmasında yüklendiği büyük görevdir” (Erdin 1969: 9).

Erdin, milliyetçi düşüncenin kadınlık söyleminde yer alan bir diğer yönü de böylece ortaya koymuş olur. Bu söylemde örgütlenmenin getirdiği güç ve bu gücü toplumun yararına kullanma amacı bulunmaktadır. Türk kadınlarının Japon kadınlarıyla ilgili temel bilgilerinin sanat ve el sanatları alanıyla sınırlı kalmasına yönelik itiraz ise bu yeni kadınlık söyleminin, hâkim düşüncüyü dışlayarak toplumsal ve milli faydayı önceleyen yeni bir yaklaşımı dile getirmeyi amaçladığını ortaya koymaktadır.

Erdin’in yazısında ortaya koyduğu örgütlü kadının gücü, bir sonraki sayıda başyazıya konu edilmiştir. Bu haliyle Erdin’in yazısı adeta sonraki sayının başyazısının anlamsal çerçevesini çizmiş görünmektedir. Galip Erdem’in yazdığı, “Türk Kadınının Öncülüğü” başlığını taşıyan başyazı, Erdin’in Japon kadını üzerinden dile getirdiği hususların Türk kadını tarafından gerçekleştirildiğini ilan eder. Ülkenin karşılaştığı tehlikelerin artık sadece erkeklerin çabalarıyla göğüslenemeyeceğini, kadınların da örgütlü bir biçimde bu çabaya ortak olması gerektiğini ileri süren Erdem’e göre; “Memleketini seven, milletinin derdi ile dertlenen Türk kadınları, birkaç yıldan beri, Türkiye’nin ana davalarına karşı pek yakın bir ilgi duymaya başlamışlardır. Analarımız, bacalarımız ev işi ve ev dışındaki yorucu çalışmalarını yanında cemiyete dönük faaliyetlerin de sahibidirler. Milliyetçi Türk Kadınları Derneği ve Türk Ev Kadınları Derneği gibi kadın teşekkülleri, kısa bir süre içinde, erkekleri kışkıracak büyük bir başarının temsilcileri olmuşlardır. Bilhassa zararlı cereyanlar konusunda gösterdikleri titizlik çok sevindiricidir” (1969: 3).

Bu benzerlikte dikkat çeken bir diğer yan; Erdin’in yazısının fikrîsel açıdan daha geniş bir katılımı ve etkiyi öncelemesi, Erdem’in ise daha çok sahaya dönük bir örgütlenme ve etkiyi ön plana çıkarmasıdır. Bir bakıma ilk metnin, ikinci metnin fikrîsel ve siyasi meşruiyetini hazırlamaya yönelik olduğu söylenebilir. Birbirini takip eden bu iki metin sayesinde Erdin’in geniş katılımı/soluklu örgütlenme çağrısı, bir sonraki sayıda siyasi etkiyi daha çok önemseyen ve milliyetçi kadın örgütlerine katılımı teşvik eden kısa vadeli bir çağrıya dönüşmüştür.

Şimdiye kadar üzerinde durulan metinler, milliyetçi bir kadınlık söyleminin tarihsel, fikri ve siyasi zeminini oluşturmak amacıyla kaleme alınmış metinlerdir. Bunlar kadar önemli; milliyetçi kadınlık söyleminin metafizik, kültürel boyutunu/sınırlarını ele alan bir diğer yazıyı da gözden kaçırmamak gerekir. *Ayşe* dergisinin 26. sayısında yayınlanan “Kadın Hakları Üzerine” başlıklı bu yazı, Hacer Hicran Göze tarafından yazılmıştır. Tüm mücadelelerin ulvî ya da süflî bir amaca hizmet ettiğini ifade eden Göze’ye göre “kadın hakları” adına yapılan mücadele “... asla bir fazilet mücadelesi” (1971: 13) değildir. Bu mücadelenin kadın haklarını elde etmenin ötesinde kültürel bir kopuşu hedeflediğini ileri süren yazar, amacın “Türklük ve Müslümanlıktan tamamen kurtulmuş bir kadın” (Göze 1971: 13) elde etmek olduğunu iddia eder. Bu fikri ileri sürenlerin “Garbî dahi rahatsız edecek derecede cinsi serbesti içerisinde yaşar hale gelmesini murad edenler” ve “köksüz bir yetişmenin tesiri ile Türklükle hasım gibi karşı karşıya gelmiş olan” kişiler olduğunu ifade eder. Bu fikrin etkisinde kalan kadınların özgürlük ve iffetsizlik fırtınası içinde harap olmaları, yazara göre fikrinin doğruluğunu ortaya koymaktadır. Kadın hakları mücadelesinin; özü bakımından topluma, ailesine ve inancına bağlı kadını tüm bu bağlardan koparmak için yapılan bir mücadele olduğunu ileri süren yazara göre hak mücadeleleri hudutsuz bir serbestlik isteyemez. Bu bakımdan kadın hakları mücadelesi; kadını “... üzeri örtülü, sözde hak fakat esasında sadece ve sadece seks temsilcisi yapmak isteyen bir grubun süflilik kokan mücadelesi” (Göze 1971: 14) hâlini almıştır. Göze tarafından kaleme alınan bu yazının önemi, inşa edilmeye çalışılan milliyetçi kadınlık söyleminin metafizik ve ahlaki boyutunun dayanaklarını açık biçimde ortaya koymasındadır. Herhangi bir kavram adına mücadelenin haklılığı iki kavramla gözden geçirilmeli, bunlara aykırılık taşımaması durumunda kabul edilmelidir. Bu iki temel kavram da “... bir milleti bir vakitler çok şerefli bir mertebeye yükseltmiş olan” (Göze 1971: 14) “Türklük ve İslam”dır. Bu yazısıyla Göze, milliyetçi kadınlık söyleminde temel görevini üstlenen ve bu inşaya ahlaki bir boyut/sınır katan dayanakların “Türklük ve İslam” olduğunu açık biçimde ortaya koyar.

Söz konusu üç metin birlikte incelendiğinde hem Batılı kavramlardan güç alan hem de tarihsel ve dinsel temelleri ihmal etmeden yepyeni ve kendine özgü bir fikrî yapı kurmaya eklektik bir yaklaşımın ortaya çıktığı görülmektedir. Modern olandan etkilenen ancak kendini tarihsel olana yaslayarak kök ve meşruiyet sorununu halletmeye çalışan bu yaklaşımın hangi kaynaktan ne kadar faydalanacağı ya da bir diğer söyleyişle nasıl bir formülün çerçevesinde bunu başarmaya çalışacağını anlamak için milliyetçi kadınlık söyleminin yaslandığı diğer ayaklara da bakmak gerekmektedir.

Milliyetçi Kadınlık Söyleminde Din ve Etkileri

Milliyetçi kadınlık söyleminin tarihsel kökenlerinden birini Türk tarihi oluştururken diğer ayağını da İslamiyet oluşturur. Göze’nin hem yukarıda ele alınan yazısı hem de derginin diğer sayılarında yer alan yazılar, bu kökeni açık bir biçimde ortaya koyar. Bu yaklaşımı temellendirmeye çalışan metinlerden ilki, Doç. Dr. Yaşar Kutluay imzasını taşıyan “İslamiyet’in Kadına Getirdikleri” başlıklı yazıdır.

Derginin ikinci sayısında yer alan yazısında Kutluay İslamiyet’ten önceki dönemlerde kadının çok değersiz olduğundan bahsederek kadının cemiyette hiçbir söz hakkının olmadığını, kız evlat sahibi olmanın bazı toplumlarda utanılacak bir durum oluşturduğunu belirtir (1979: 11). Yazara göre İslam’la ortaya çıkan büyük değişiklikler kadın ve dolayısıyla da aile anlayışında kendini gösterir.

Kadının, dinde iki yönüyle -önce ana, sonra da kadın olarak- ele alındığını ifade eder. Kutluay'a göre ana olarak kadın, ailenin direğini oluşturduğundan İslam'da analık kutsal kabul edilmiş ve analara nasıl davranılması gerektiği açıkça ortaya konmuştur. Yazarın yaklaşımı, İslamiyet'ten hareketle milliyetçi kadınlık söylemindeki iki temel konumlandırmayı anlamamızı da kolaylaştırır. Hadis ve ayetlerden deliller göstererek konuyu açıklayan yazar, milliyetçi kadınlık söylemindeki iki temel konumu annelik ve eşliğin oluşturduğunu açıkça belirtmiş olur. Yazının kalan bölümlerinde kadınların gündelik yaşamlarındaki kimi özel sorunlara İslamiyet'in sunduğu çözümler ve kadınların sosyal hayatta sahip oldukları haklar -şahitlik, nikâh, miras vb.- ele alınmaktadır.²

Milliyetçi kadınlık söyleminin tarihsel ve dinsel kökenlerine işaret eden önemli yazılardan biri de derginin 20. sayısında yayınlanan ve Câmi Kurt'un yazdığı "Aşkın Metafizigi" başlıklı yazıdır. En az kadın kavramı kadar tartışılan "aşk"a değinen yazar, aşkın ahlaki temellere dayanması durumunda anlamlı olduğunu düşünmektedir. Kurt, "aşk"ın genel ahlaki çerçevesini, "Kişi aşkını itiraf etmeden ve temizlikten ayrılmadan ölürse şehittir." hadisine dayandırarak tensellikten uzak ruhsal bir durum olarak görmektedir. Aşkın ahlaki ve sosyal temellere dayanmaması yazara göre bedenselliği kendi ifadesiyle "serbest aşk"ı ortaya çıkarmaktadır ki bu durum artık aşk olmaktan çıkmakta ve "sekste serbestlik" (1970: 16) anlamına gelmektedir. Bu konudaki Marksist yaklaşımın, Freudyen bir kökene dayandığını iddia eden Kurt, aşk konusundaki yaklaşımını toplumsal ve dinsel yaklaşımın birleşiminden hareketle oluşturmaktadır.

Tarih Boyunca Türk Kadını ve Güzellik Kavramı

Ayşe dergisinde ortaya konan milliyetçi kadınlık söyleminde güzellik konusu önemli bir yer tutmaktadır. Dergide güzellikle ilgili toplam 29 yazının bulunması; bu konunun hem yazarlar hem de okurlar tarafından önemli bulunduğunu ortaya koymaktadır. 29 yazının 19 tanesi Ümran Zorlutuna tarafından yazılmıştır. Diğer yazarlarla ortak bir diğer yazının da mevcudiyetiyle toplam 20 yazıda Ümran Zorlutuna'nın imzasına rastlamak mümkündür. Diğer yazarların ise sadece birer yazıları bulunmaktadır. Buradan hareketle güzellik, bakım gibi konularda Zorlutuna'nın başat bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır.

Her ne kadar ideolojik bir yön taşısa da bir kadın dergisinde güzellik ve bakım konusunun bu denli yoğun biçimde ele alınması elbette yadırganacak bir husus değildir. Dikkat çeken husus; güzellik, bakım gibi konularda bile daha ilk sayıdan itibaren konunun tarihsel kökenlerinin araştırılmasıdır. Bu yaklaşım da tarihsel kökenlerin milliyetçi kadınlık söylemindeki önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Beyhan Karamağralı tarafından konuyla ilgili yazılan ilk yazı, derginin birinci sayısında yayımlanmıştır. Yazar, güzellik anlayışının toplumsal anlayışlara göre değiştiğini ifade ederek, Türk kadınının Doğu güzeli olarak tebarüz ettiğini ileri sürer. Yazara göre beyaz ırkın güzelliğini Batı'da Yunan güzelleri temsil ederken, Doğu dünyasında beyaz ırkın güzellik timsali Türk kadınıdır (1969: 10).³ Karamağralı, Türk kadının güzelliğinin Zerdüşt, Firdevsi, Ömer Hayyam,

² Tam bu noktada bir kere daha Hacer Hicran Göze'nin, derginin 26. sayısında yayınlanan yazısını tekrar hatırlamak faydalı olacaktır. Genel anlamda kadınlık söyleminin en önemli iki unsuruna işaret eden yazısında Göze, yeni oluşturulmaya çalışılan modern kadınlık anlayışının hem İslamiyet hem de Türk tarihi ve örfü açısından kabul edilemez olduğunu ifade ederken aslında temel hareket noktalarını da ortaya koymaktadır. Yazar, Türklük ve Müslümanlığı; "milleti oluşturan" ve "şerefli bir mertebeye yükselten iki kuvvet" (1971: 14) olarak tanımlayarak oldukça net bir çerçeve çizmiştir.

³ Bu söylemin gerisinde Batı düşüncesinde yer alan beyaz ırk ve diğerleri ayrımının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Türk ırkının Doğu'da beyaz ırkın en güzel numunesi olarak takdim edilmesiyle antropolojik olarak Türkler birinci sınıf milletlerden biri hâline getirilir. Diğer

Corci Zeydan, Kaşgarlı Mahmut, Von Gabain gibi birçok ünlü isim tarafından dile getirildiğini ifade eder. Bu kişilerin tasvir ettikleri güzellik unsurları bir araya getirildiğinde Türk kadınının güzelliğini şöyle tasvir etmek mümkündür: "... ideal Türk kadını kızıla bakan koyu pembe tenli, yuvarlak yüzlü, dolgun yanaklı, mavi, yeşil veya ela gözlü düz burunludurlar. Saçları uzun ve örgülü, vücutları ata binecek ve harb edecek kadar çeviktir" (1969: 10-11). Karamağralı'ya göre bu güzellik anlayışı özellikle son yüzyılda değişime uğramış, bu tarihsel güzellik anlayışı "köylü güzel"lerine mahsus sayılmıştır. Yazarın bu yaklaşımı kabul etmediği, hâlâ eski güzellik anlayışını makbul saydığı da yazısının son cümlelerinden anlaşılmaktadır. Karamağralı'ya göre yeni Batı tipi güzel, aslında "...«tipik» kadın denen, güzel olmayan fakat kendisini etrafına kabul ettirmesini bilen kadın"dır (1969: 10). Böylece yazar tarihsel güzellik anlayışından hareketle söylemde milliyetçi düşünceye özgü bir güzellik alanı açmaya çalışır.

Derginin 13. sayısında yayınlanan "Güzellik ve Kadınlık İdeali" başlıklı yazı, güzelliği kadının -annelik gibi- ayrılmaz bir parçası olarak tanımlamaktadır. Beyhan Durur tarafından kaleme alınan yazı; güzelliği salt görünüşün ötesine taşımakta, bedensel güzelliği tamamlayan unsurun ruh güzelliği olduğunu ileri sürmektedir (1970: 11). Yazara göre "Kadın, temiz ve masum, doğal ve ölçülü olduğu nisbette güzeldir" ve gerçek güzellik "engin bir ruh ve duygulu bir kalp"le ortaya çıkabilmektedir (Durur 1970: 11). Durur'un en dikkat çeken yaklaşımı güzellikle kadın idealini veya bir başka ifadeyle ideal kadını bağdaştırması ve bunu da genel bir kurala bağlamasıdır. Durur'a göre kadın, güzel olabilmek adına elbette kendinden önceki nesli geçecek ve güncel (moda) bazı güzellik unsurlarını bu yolda kullanacaktır, dikkat etmesi gereken nokta ise "aşırı moda hevesi[ne kapılmaması] ya da mevsimin moda çizgisinin üstüne çıkma"masıdır, aksi takdirde ortaya çıkacak güzellik "baştan çıkmış" bir güzelliğe dönüşecektir ki tedirgin edici olmanın yanında ideal kadının güzellik anlayışından da uzaktır (1970: 11).

Güzellik anlayışıyla ilgili bir diğer yazı da Ümran Zorlutuna'nın, derginin 26. sayısında yayımlanan yazısıdır. Zorlutuna'ya göre kadın ve erkek güzellikleri farklı kulvarlarda ilerleyen güzelliklerdir. Yazara göre günümüz güzellik anlayışının en önemli dayanaklarından biri sağlıklı bir güzelliğe sahip olmaktır. Zorlutuna, yazısının devamında sağlıklı bir güzellik için yapılması gerekenleri sıralarken bir uyarıda bulunur: Bir kadın ne kadar sağlıklı bir güzelliğe sahip olsa da nihayetinde tüm bu güzelliği kıymetli kılan husus, "hal, tavır ve davranış"lardır (1971: 30). Güzellik, kadının "duruşu, davranışı, konuşması düzgün değilse" tüm kıymetini yitirir. Bu yüzden "yüksek sesle gülmek, yakışık almayacak bir biçimde oturmak, laubali hareketlerde bulunmak", güzelliği ortadan kaldıracak hareketlerin başında gelmektedir (Zorlutuna 1971: 30). Zorlutuna'nın güzellik anlayışında görgü ve toplumsal kurallara uygunluk, en az bedensel güzellik kadar önemlidir hatta bir bakıma güzelliği tamamlayan en önemli unsurdur. Bu yaklaşımıyla Beyhan Durur ve Zorlutuna'nın yazılarının birbirlerini tamamlayan yazılar oldukları söylenebilir. Bu yazılarda dikkat çeken en önemli husus, moda güzellik anlayışlarının ötesinde köken, tavır bakımından farklı, ruhsal güzellik kavramını da içeren yepyeni bir güzellik anlayışının söylemsel olarak ortaya konulmaya

---

yandan Türk milletini Batı medeniyetinin temeli ve tarihsel ilk temsilcisi sayılan Yunanlıların karşısında konumlandırması sayesinde milliyetçi söylemin en temel niteliklerinden biri olan "biz ve onlar" ayrımı belirginleştirilmeye çalışılır.

çalışılmasıdır. Diğer tüm konularda olduğu gibi bu konuda yeni bir alan açılarak söylemsel bir farklılık üretilmeye çalışılmıştır.

Türk Kadınında Bedensel Güzellik

Dergide yer alan birçok yazıda Türk kadının kahramanlığından, mücadelesinden, düşünce ve kalp güzelliğinden bahsedilmiş, bunlara ek olarak Türk kadınının bedensel güzelliği de farklı başlıklar altında incelenmiştir. Bu yazılarda Türk kadının tarihsel güzelliğine değinildiği gibi, bazı yazılarda da güzelliği muhafaza etmek için neler yapılması gerektiği konusunda tavsiyeler verilmiştir.

Derginin ikinci sayısında yer alan, Cemile Nakış'a ait "Eski Türk Kadınında El Güzelliği" başlıklı metinde yazar, Türk milletinin tarih boyunca güzellik kavramına ilgi duyduğunu ileri sürer. Yazara göre "Zamanın şartlarına, anlayışına göre çeşitli biçimlerde şekillenen ve renklenen güzel; tabiatan, imandan, yiğitlikten esinlenmiş, Türk kadınının davranışlarında, yüzünde, elbiselerinde, el sanatlarında ve ellerinde kendini göstermiştir" (1969: 12). Asırlara dayanan ve asırları aşan bu güzelliğin izlerini özellikle minyatürlerde görmek mümkündür. Bu güzellik, en çok el güzelliği olarak kendini gösterir. Göze çarpan bu güzel eller, "bakımlı... süslü... kıvrak ve manalı olmanın yanı sıra "...parmaklar uçla[rına] doğru, incelik.", bu hâliyle "sahibinin maharetinin, inceliğinin, zerafetinin en güzel ifadesi" olarak kabul edilmelidir (Nakış 1969: 12). Bu güzel elleri daha da güzel hâle getiren bir diğer unsur ise elin muhtelif bölgelerine kırmızı boyayla çizilen Rumi motiflerdir. Yazarın bu süslemelere değinmesinin nedeni bir sonraki paragrafta ortaya çıkar: "Ninelerimizin bu zahmetli ve vakit alan çabaları, günümüzün kolay ve pratik imkânlar içindeki hanımlarına örnek olmalıdır" (Nakış 1969: 12).

Bedensel güzelliğe ayrılmış yazılardan biri de derginin dördüncü sayısındaki "Göz Güzelliği" başlıklı yazıdır. Ümran Zorlutuna tarafından yazılan bu yazıda göz güzelliğinin yüz güzelliğini tamamlayan en önemli unsur olduğu ifade edilir. Genel olarak göz güzelliğini elde etmek ve korumak için kullanılabilecek basit uygulamalardan bahsedilen yazı, Nakış'ın yazısındaki felsefi tondan uzak, güncele dönük bir yazıdır.

Aynı başlık altında ele alınabilecek bir diğer yazı da derginin dördüncü sayısında Esin Süngütay tarafından kaleme alınan "Kadında Ses Güzelliği" başlıklı yazıdır. Yazısına İngiliz yazarı Samuel Johnson'un bir sözünü örnek vererek başlayan yazar, güzel bir sesin unsurlarını yumuşak bir ses tonu, ilginç sözler ve berrak bir söyleyiş olarak tanımlayarak güzel konuşmak isteyenlere tavsiyelerde bulunmuştur (1969: 25). Diğer güzellikleri tamamlayan unsurun ses güzelliği olduğunu vurgulamıştır.

Dergide güzellikle ilgili yazıların içeriklerine bakıldığında iki yazının saç güzelliğiyle, sekiz yazının cilt bakımı ve makyajla, üç yazının beslenme-güzellik ilişkisiyle, birer yazının ise yaş-güzellik ilişkisi ve beslenme-güzellik ilişkisiyle ilgili olduğu görülmektedir. Diğer yazılar ise genel anlamda kadın güzelliğinden bahsetseler de müstakil olarak yukarıdaki gruplandırmanın dışında kalmaktadır.

İdeal Kadının Giyimi ve Moda

Derginin dördüncü sayısında isimsiz bir şekilde yayınlanan yazı daha çok teknik detaylar ve güzel giyinmeye yönelik tavsiyeler içermektedir. Yazıya göre şıklık aslında nasıl giyineceğini

bilmekten gelmektedir. Kadınların kendi kişilik ve tipine göre kıyafet seçmeleri, moda uymaktan daha önemlidir. Yazıda kadınlara sosyal durumuna göre giyinmeleri gerektiği ve özentili olmamaları konusunda uyarılarda bulunulur (1969: 29). İleri sürülen fikirler ve dilsel benzerlikler, yazının Perihan Balkaş tarafından yazıldığı fikrini uyandırmaktadır.

Giyim ve moda konusunu ele alan bir diğer yazı da derginin sekizinci sayısında yer almaktadır ve Perihan Balkaş tarafından kaleme alınmıştır. Perihan Balkaş aynı zamanda önemli bir bayan terzisidir. Yazara göre her zaman aynı mağazadan/terziden giyinmek satıcının/terzinin sizi tanıyabilmesi ve size uygun tavsiyelerde bulunabilmesi adına gereklidir. Yazının güncel tavsiyeler dışındaki önemli yanı, moda ve giyime dair bazı uyarılarda bulunmasıdır. Balkaş'a göre güzel olmak ve güzel giyinmek birbirinden ayrı durumlardır ve ikincisi tamamen bilinçli tercihlerle elde edilebilecek bir husustur (1969: 22). Moda kavramına temkinli yaklaşan ve bu konuda kadınları uyaran yazar, modanın tehlikeli yönlerini dile getirir: "Moda, bütün detayları ile takip edilecek bir cereyan değildir. Moda'nın uçları daima iddialı olur. Hatta bazen de, hanımları komik hale sokar. En güzel şey, her kadının kendisine yakışan giyimidir" (Balkaş 1969: 22). Aynı yazının son bölümünde bilinçsiz bir moda anlayışının, aynı zamanda ailevi problemlere de neden olabileceği belirtilmektedir.

Türk Kadını ve "Annelik" Kavramı

İnsanlığın toplumsal yaşama geçişiyle ortaya çıkan en önemli ve devamlı kurumlardan biri ailedir. Ailenin merkezinde yer alan temel dayanaklardan birini de annelik oluşturmaktadır. Anne olmak ve anneliğin anlamına yönelik tartışmaların en temel özelliği ise bu tartışmaların her dönem güncel ihtiyaç ve yönlendirmelere uygun biçimde yapılmış olmasıdır. Bir diğer söyleyişle aile, ebeveynlik, annelik tartışmalarına bakıldığında dönemin ruhunu ve ihtiyaçlarını yakalamak mümkündür (Kaplan 2018:15-16). Mitolojik metinlerden sosyoloji ve antropolojinin en son araştırmalarına kadar uzanan süreçte kavramın hâlen ilgi görmesi, önemine işaret etmesinin yanı sıra anneliğin toplumsal anlamının biyolojik yanından önemli olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu düşünme biçimi bizi, anneliğin güncel ihtiyaçlar, şartlar doğrultusunda her an tekrar üretildiği gerçeğine götürmektedir. Kısacası "toplumsal olarak tanımlanan annelik, bireysel arzulardan ziyade toplumsal ihtiyaçlara göre belirlen"mesiyle dikkat çekmektedir (Kaplan 2018: 59).

Toplumsal ihtiyaçların ve kuralların daha yavaş değiştiği dönemlerde diğer tüm toplumsal kavramlar ve roller gibi annelik de göreceli bir istikrara sahipken her an değişimin yaşandığı, tüm kavram ve rollerin anlık "dünyanın kolektif aklına" bağlandığı bir dönemde (Kaplan 2018: 38) annelik de oldukça hızlı değişmekte, her değişimde "muteber anne"nin görev ve yeterlilikleri hızla değişime uğramakta, bu da bireyleri fikir ve his bakımından merkezsiz bırakmanın yanı sıra derin bir kaygıya sürüklemektedir. Bu değişime siyasi ve ideolojik aygıtların da annelikle ilgili beklentilerini eklediğimizde annelik; tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bireysel, toplumsal, ideolojik ve siyasi beklentilerin kavşağında konumlanan karmaşık bir rol hâline gelmektedir.

60'lı yılların sonuna bakıldığında bu dönemin, kadınlar/anneler açısından karmaşık bir zaman dilimi olduğu görülmektedir. Seda Erdendoğdu'ya göre bu zaman dilimi "Türk kadınının geçmişten gelen İslami değerler, Cumhuriyet döneminden gelen Kemalist beklentiler ve sosyalist hareketlerin ortasında kaldığı zorlu yıllar olmuştur" (2024: 60). Yazar, bu dönemde kadınların "milliyetçilik, Kemalizm, İslamcılık ve Sosyalizm gibi ideolojiler tarafından sürekli şekillendirilebilecekleri birer

araç olarak görül”düğünü ve her grubun “kendi kimliğini, yeniden üretiminin başlıca ajanı olarak gördüğü kadınlara giydirdiği kostümle ortaya koymaya” çalıştığını, bu yaklaşımın neticesinin, kadınlığın/anneliğin tüm gruplar tarafından bir sorun olarak görülmesi ve her birinin kendi çözümünü ortaya koyması olduğunu ileri sürer (2024: 60). Siyasi grupların yanında devletin de sürekli olarak anneliğe ve çocuk yetiştirmeye yönelik düzenlemeler yapması “...anneliğin, toplumsal ve siyasal düzenin beslediği önemli bir damar olduğunu” açıkça ortaya koymaktadır (Erdendoğdu 2024: 87).

Anneliğin siyasi rollerini incelediği çalışmasında Seçkin Kazak, anneliğin siyasi alandaki iki temel rolüne dikkat çeker: Bunların ilki “kadın-doğa-annelik bağıntısından temellenerek anneliğin barış ile kurulan ilişkisi”dir. İkincisi ise “anneliğin etnik gruptan ulus-devlete siyasi toplulukların biyolojik ve kültürel devam ettiricileri olma”sıdır. Yazara göre anneliğe biçilen bu iki temel rol, anneliği bireysel olmaktan çıkararak siyasi bir role dönüştürmüştür (Kazak 2009: 19). Yine aynı çalışmasında Kazak, milliyetçilik-kadın ilişkisinin temelinde, “kadınlığın nasıl tanımlandığı ve kadınların ulusal politikaların ihtiyaçları doğrultusunda nasıl yönlendirildiğiyle ilgili” olduğunu ileri sürerek kadınların, “etnik ve ulusal projelere beş yolla dâhil olduklarını söylemektedirler: Etnik topluluğun üyelerinin biyolojik üreticileri olarak; etnik/ulusal grupların sınırlarının üreticileri olarak; kültürün aktarımını ve topluluğun ideolojik yeniden üretimini sağlayan esas katılımcılar olarak; etnik/ulusal kategorilerin, farklılıkların aktarımı, yeniden üretimi ve inşasında kullanılan ideolojik söylemin sembolleri olarak ve askeri, ulusal, ekonomik ve siyasi mücadelelerin katılımcıları olarak” (Anthias ve Yuval-Davis 1989’dan aktaran Kazak 2009:33).

Ayşe dergisinde “annelik” konulu yazılara sık sık yer verilmiş, konu hakkında farklı türlerde yazılar kaleme alınmıştır. Derginin birçok sayısında edebiyatımızın önemli isimlerin anne ile ilgili bir şiirleri yer almaktadır: Arif Nihat Asya, “Anne” ve “Anneler Günü”, Halide Nusret Zorlutuna, “Anne”, Cahit Sıtkı Tarancı, “Anacığım”, Faruk Nafiz Çamlıbel, “Melek” ve Ayhan İnal “Beni Yaşatan” isimli şiirlerinde anne sevgisini anlatırlar. Halide Nusret Zorlutuna’nın şiirlerinde ise annelik duygusu vatan sevgisiyle özdeşleştirilir.

İlk sayıda yer alan, Arif Nihat Asya’nın “Anne” başlıklı şiirindeki en ilginç yaklaşım, şairin anneliği lâıyk olunması gereken bir durum olarak görmesidir (1969: 6). Şaire göre annelik, kendi varlığından kısmen vazgeçmek, çocuğunun varlığına eklenmek anlamına gelir: “Artık isterlerse adımı/ Söylemesinler bana/ «Onun annesi» diyorlar.../ Bu yeter sevgilim, bu yeter bana” (1969: 6). Şaire göre anne olmak, kimliğini çocuğu üzerinden kurmak anlamına gelmektedir.

H. Fethi Gözler’in derginin beşinci sayısındaki “Ana Kavramı Üzerine” başlıklı yazısı, anneliği fikrî bir temele oturtma çabasından dolayı dikkatle incelenmeyi hak etmektedir. Bu yazıdan yola çıkarak *Ayşe* dergisinde “annelik” kavramının nasıl kurgulanmaya çalışıldığını, söylemselleştirildiğini incelemek mümkündür.

Gözler, annelik ve anne kavramlarını birbirinden ayrı düşünmek gerektiğini, anneliğin ruhsal bir sanat, ebedî bir fazilet ve bir ruh olduğunu söyler. Yazara göre bu ruh, “... genç kızlık çağında; feragat, onur ve iffet hasletleriyle neşvünema bularak gelişir ve anneyi, o mübarek ruhu hazırlar” (1969: 6). Bir diğer ifadeyle annelik genç kızlık çağından itibaren hazırlanan özel bir ruhsal durumdur. Yazarın ileri sürdüğü önemli düşüncelerden biri de anneliğin biraz da annenin yaşadığı toplumun sosyal bünyesine bağlı bir mesele olduğu yönündedir. Yazara göre kadına değer verilmeyen

toplumlarda annelik de ölür. Bu bakımdan kadının alıp satıldığı eski toplum tipinde de, mondeRn ruha sahip kadınların yaşadığı modern toplumlarda da annelik ruhunun ortaya çıkması mümkün değildir, “Böyle kadınların ruhlarındaki fitri analık duygusu, yerini ya kine veyahut da havaiyata terk etmiştir. Bununla beraber şartların değişmesi annelik duygusunun nüksetmesini sağlayabilir” (1969: 6) Yazara göre Türk toplumu, kadına gösterdiği tarihsel saygıyla her iki toplum yapısının dışında kalmayı başarmış, bundan dolayı da Türk kadını tarih boyunca annelik sanatına sahip olabilmıştır. Türk toplumunun destan döneminden beri kadını “nurdan yaratılmış bir varlık” olarak görmesi neticesinde her toplumsal katmandaki kadınlar üstün annelik tavırlarına sahip olmuşlardır (Gözler 1969: 6). Anneliği mukaddes yapan kadındaki asil ruhtur. Yazar, anneliğin nasıl bir ruh olduğunu anlatmak için Mehmet Emin Yurdakul’un “Kesildi mi Ellerin” manzumesini örnek gösterir. Manzume, kendisine para vermeyen annesini yaralayan bir genci ve annenin gencin ellerinde kendi kanını görmesiyle acısını unutup çocuğunun acısına odaklanmasını anlatır. Gözler’e göre ancak böyle bir annenin varlığı bireysel ve toplumsal dertleri, dengesizlikleri ortadan kaldıracaktır. Yazarın gerçek annelikle ilgili düşünceleri de annelik anlayışını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir, ona göre gerçek anne “... evini seven annedir. Huzursuzluğun yok olmasını isteyen annedir” (1969: 7). Kısacası annelik, kadının bireysel varlığının ötesine geçip kendi varlığını ailesiyle ve çocuğuyla mezcetmesi ve yeniden kurması anlamına gelir.

Mayıs 1970’te yayınlanan sayıda Anneler Günü münasebetiyle birçok yazı vardır. Bu yazıların ilki Halide Nusret Zorlutuna tarafından yazılan başyazıdır. Zorlutuna, Türk Kadınlar Birliği tarafından yaygınlaştırılmaya çalışılan, uluslararası bir niteliğe sahip Anneler Günü’yle ilgili bir hatırasını nakleder. Yazar, Anneler Günü’yle ilgili aldıkları bu karardan yıllar sonra memnun olmadığını açıkça ifade eder. Ona göre Anneler Günü, anneye yalnızca bir günün hasredilmesi bakımından kültürümüze ve dinimize yabancısıdır. Zorlutuna’nın bu karşı çıkışındaki fikrî temeller, kurulmak istenen anneliği ve onun toplumsal yansımalarını da ele verir: “Peki, bu hayırlı, güzel geleneklerimizi yeniden canlandırmağa; çocuklarımıza, gençlerimize bizde her günün bir ‘anneler günü olduğunu anlatmağa, onlara ‘kendi benlikleri’ni buldurmağa çalışmak varken, neye yabanın yılda bir günlük ‘Anneler Günü’ne dört elle sarıldık acaba?.. Gaflet işte, yukarda dediğim gibi gaflet” (1970: 3) Buradan hareketle Zorlutuna’nın günlere sıkıştırılmış bir Anneler Günü’nden çok hayatın her ânına sinmiş bir annelik kavramını benimsediği açık biçimde görülmektedir.

Zorlutuna annelik kavramını; milliyetçi düşüncenin vatan, bayrak gibi önemli sembolleriyle ilintili biçimde düşünür. Yine Mayıs 1970’de yayınlanan sayıda yer alan “Anne” başlıklı şiirindeki dörtlüklerden biri, bu yaklaşımını açık biçimde ortaya koymaktadır: “En tatlı hatırası en sevimli çağımın/ Yüzünde gölgesi var gül yüzlü bayrağımın/ Anavatan diyorlar adına toprağımın/ Sen vatanlaştırırsın bastığın yeri anne” (1970: 13) Bu yaklaşımıyla Zorlutuna’nın, anneyi ve anneliği Kazak’ın ifadesiyle “kültürün aktarımını ve topluluğun ideolojik yeniden üretimini sağlayan esas katılımcı” olarak imlediği söylenebilir (Anthias ve Yuval-Davis 1989’dan aktaran Kazak 2009:33).

Milliyetçi Türk Kadınlar Derneğinin, *Ayşe* dergisinin Kasım 1969’da yayınlanan 11. sayısında ve Mayıs 1970’de yayınlanan 17. sayısında yer alan kamuoyu açıklamaları özellikle anneler adına yapılan açıklamalar olarak belirtildiği için üzerinde durulması gereken metinlerdir. 11. sayıda yer alan “Anaların İhtarı” başlıklı metinde Atatürk’ün ölüm yıldönümü münasebetiyle TRT’de yayınlanan programın içeriği, Kurtuluş Savaşı’nın bunalımlı yıllarında Sovyet Rusya’yla kurulan

dönemsel ilişkilerin ele alınış biçiminden, Ruslar tarafından çekilen filmlerin yayınlanmasından dolayı eleştirilmiştir. 17. sayıda yer alan açıklama ise “Anneler Gününde Türk Anaları Evlatlarına Sesleniyor” başlığını taşımaktadır. Açıklamada eğitim sistemiyle ilgili isteklerin politik bir çatışmaya kapı aralaması ele alınmakta, farklı görüşteki gençlerin birbirine yönelik şiddet eylemlerine girişmelerine karşı çıkılmaktadır. Türk milletinin, sadece varlığına yönelik tehditleri bertaraf etmek için hayatını kaybeden kişilere şehit adını verdiği ifade edilerek, sol görüşlü örgütlerin kayıplarını şehit olarak nitelendirmelerine karşı çıkılmaktadır. Siyasi tonu ve kavramsal sorgulamalarıyla dikkat çeken bu metinde anneler adına gençlerin “Türk bünyesine, Türk düşüncesine yabancı olan terimlerle” (1970: 32) birbirlerini suçlamayı bırakmaları tavsiye edilmektedir. Anneler Günü’nde gençlerden istenen en büyük hediye, birleşmeleri, ellerindeki silahlarını atmaları ve okullarına geri dönmeleridir.

Sonuç

Bu çalışma kapsamında yapılan incelemeler sonucunda, *Ayşe* dergisinin milliyetçi kadın temasını ele alış biçimi ve milliyetçi kadınlık söylemi ele alınmaya çalışılmıştır. *Ayşe* dergisi, Türk kadınının milliyetçi bir bilinçle hareket eden, toplumun milli ve manevi değerlerini koruyan bir figür olarak resmedilmesini hedeflemesi bakımından döneminde önemli rol üstlenmiştir. Milliyetçi düşüncede kadın kimliğini, yalnızca ev içinde değil, toplumsal mücadelelerde ve milli bilinç oluşturmada aktif bir özne olarak vurgulamıştır. Türk kadınının tarih boyunca sahip olduğu güçlü ve aktif kimliği, modernleşme süreciyle birleştirilerek gelecek kuşaklara aktarmayı hedefleyen bir yaklaşım benimsemiştir. Kadın, yalnızca aileye adanmış bir figür değil; toplumun kültürel ve milli bilincini besleyen, gelecek nesilleri şekillendiren bir birey olarak ele alınmıştır.

Dergide, Türk kadınının tarih boyunca üstlendiği roller (Orta Asya’daki kadın hükümdarlar, Millî Mücadele kahramanları vb.) örneklerle ele alınmış, geçmişten bugüne gelen kahramanlıkları ve tarihsel rolleri, modern kadın kimliğinin şekillendirilmesinde bir referans noktası olarak sunulmuştur.

Dergide eğitimli kadın modeline sıkça vurgu yapılmış, kadınların hem annelik görevlerini hem de toplumsal rollerini başarıyla üstlenebilmeleri için bilinçli bir birey olmaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Dergi, bir yandan kadınların bireysel kimliklerini ve toplumsal rollerini güçlendirmeyi hedeflerken diğer yandan Türkçülük ideolojisi çerçevesinde milliyetçi bir kadın modelini inşa etmeye çalışan söylemiyle dikkat çekmektedir. Bu yönüyle, dönemin kadınlarını hem toplumsal hayatta daha aktif olmaya teşvik etmiş hem de onların bireysel gelişimlerini destekleyen bir dile başvurmuştur.

Ayşe dergisi, bir kadın dergisi olmanın ötesine geçerek, kadınların milli kimlik ve kültürün taşıyıcıları olarak konumlandırılmasına katkı sağlamıştır. Dergide vurgulanan milliyetçi kadın profili, tarihsel kahramanlıklar ve fedakârlıklarla bezenmiş, çağın gerekliliklerine uyum sağlamış güçlü bir kimlik olarak çizilmiştir. Türk kadınının geçmişten gelen birikimi ve değerleriyle modern hayatta kendini nasıl konumlandığı, derginin içeriklerinde açık biçimde görülebilmektedir. Bu sonuçlar, yalnızca geçmişi anlamaya değil, aynı zamanda kadınların gelecekteki rol ve sorumluluklarını daha iyi değerlendirmeye olanak sağlayamaya yöneliktir. Dergide yer alan tüm metinlerin bu amaca matuf bir dile başvurduğu da dikkat çekmektedir.

Ayşe dergisinin kadın temasına yaptığı vurgu, sadece bir derginin yayın politikasını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda dönemin toplumsal dinamiklerini ve milliyetçi kadın fikrinin

söylemselleştirilmesinde yaşanan tereddütleri göstermesi bakımından da önemlidir. Bu tür çalışmalar, kadınların toplumsal rollerini daha geniş bir perspektiften değerlendirme ve onların kültürel miras üzerindeki etkilerini daha iyi anlama fırsatı vermektedir.

Dergi, siyasi ve toplumsal anlamda milliyetçi kadınlık söylemini ortaya koyarken bu kimliği yalnızca politik olarak konumlandırmamış, aynı zamanda kadınların gündelik yaşamlarına yönelik pratik alanlara da sürekli göndermeler yapmıştır. Kadınların güzellik, moda, aile, sağlık gibi alanlarda da bilinçlenmelerine katkıda bulunacak bir tutum takınmaya çalışmıştır. Kadınların günlük yaşamına dair pratik bilgiler (yemek tarifleri, sağlık önerileri vb.) sosyal sorumluluk bilinciyle birleştirilerek sunulmuş, kadınlara yönelik sosyal ve kültürel mesajlar verilmiştir. Yazılarda; kadınların eğitime, kültürel gelişimine ve toplumsal hayattaki varlığına büyük önem verilmiştir. Modern yaşamı etkileyen pratik alanlar, sadece gündelik bir uğraş olarak değil, aynı zamanda bir kimlik unsuru olarak ele alınmış, Türk kadınının gündelik yaşam anlayışını yeni bir anlamla kuşatacak bir dil kullanımına başvurulmuştur.

Dergide kullanılan dil dikkate alındığında eleştirel söylem analizinin, özellikle ideolojinin açık hâle getirilmesi, tarihsel bağlamın ideolojik yönelimin temel kaynaklarından biri olarak görülmesi ve disiplinler arası yaklaşım şeklinde özetlenebilecek temel yaklaşımlara oldukça sık başvurulduğu görülmektedir.

Kaynaklar

- Altun, Sezin Seda (2020). “Ümmü’l-Muharrirât Halide Nusret Zorlutuna’nın Şiirleri Odağında Kadın Meselesine Bakış”. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, C.8, sayı:2, s.297-310.
- Balkaş, Perihan (1969). “Kadın, Giyim ve Moda”. *Ayşe*, sayı:8, Ağustos, s.22.
- Berktaş, Fatmagül (2010). *Tarihin cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Campagna, Federico (2021). *Teknik ve Büyü: Gerçekliğin Yeniden İnşası*, çev. Barış Arpaç. İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları.
- Davis, Noah (2010). *Cinsiyet ve Millet*, çev. Ayşin Bektaş. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan, Hasan (1969). “Çağımızın Kadını”. *Ayşe*, sayı:11, Kasım, s. 29.
- Durur, Beyhan (1970). “Güzellik ve Kadınlık İdeali”. *Ayşe*, sayı:13, Ocak, s.11.
- Enloe, C. (2013). *Vatan Millet Kadınlar*. Derleyen Ayşegül Altınay. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Enloe, C. (2003). *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset*. çev. Berna Kurt, Ece Aydın. İstanbul: Çitlenbik Yayınları.
- Erdem, Galip (1969). “Baş Yazı-Türk Kadınının Öncülüğü”. *Ayşe*, sayı: 6-7, Haziran-Temmuz, s.3.
- Erdendoğdu, Seda (2024). *Türk Edebiyatında Kadın Yazarların Romanlarından Annelik Görünümleri: 1970-2000*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Göze, Hacer Hicran (1971). “Kadın Hakları Üzerine”. *Ayşe*, sayı:26, Şubat, s.13.
- Gözler, Hacer Hicran (1969). “Ana Kavramı Üzerine”. *Ayşe*, sayı:5, Mayıs, s.6.

- Gözübüyük, Kadriye (2018). “Türkiye’de Milliyetçilik ve Töre Dergisi İncelemesi”. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Işınsu Emine (1971). “Töre’ye Dair”. *Töre*, sayı: 30/2, Temmuz, s. 39.
- İleri, Nur (1969). “Türk Kadını”. *Ayşe*, sayı:1, Ocak, s. 5.
- Kaplan, Mehmet, Tarlan, Ali Nihat vd. (1977). “Dergi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler*. C II. İstanbul: Dergâh Yay.
- Kaplan, Miray Zeybek (2018). *Annelik Sosyalizasyonu ve Sosyal Medya: Instagram Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Karamağaralı, Beyhan (1969). “Eski Türklerde Kadın Güzelliği”. *Ayşe*, sayı:1, Ocak, s. 10-11.
- Kazak, Seçkin (2009). *Anneliğin Siyasal Alandaki İnşası, Türkiye’de Annelik ve Siyaset: “Makbul” Anneler ve “Sözde” Anneler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Kazkaldıran, Kübra (2019). *Töre Dergisi Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Kemaloğlu, Sadık (1976). “Töre’nin Fikir ve Sanat Hayatımızdaki Yeri”, *Töre Dergisi*, sayı:6, s. 8-13.
- Kutluay, Yaşar (1969). “İslamiyetin Kadına Getirdikleri”. *Ayşe*, sayı:2, Şubat, s.11.
- Metinsoy, Elif Mahir (2020). “Türk Kadını Dergisi ve Mütareke Döneminde Kadın Yazarlar”. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sayı.64, s.271-292.
- Nakış, Cemile (1969). “Eski Türk Kadınında El Güzelliği”. *Ayşe*, sayı:2 Şubat, s.12.
- Sefercioğlu, Necmeddin (2008). *Türkçü Dergiler*, Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi.
- Türk, Hatem (2018). “Türkçü Bir Kadın Hareketi Ayşe Dergisi”. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*, yıl 1, sayı 1 Haziran, s.39-56.
- Yaşlı, Fatih (2026). *Türkçü Faşizmden "Türk-İslam Ülküsü"ne*, İstanbul, Yordam Kitap.
- Zorlutuna, Halide Nusret (1971). “Ayşe Üç Yaşında”, *Ayşe*, sayı 25, s.3.
- Zorlutuna, Ümran (1969). “Göz Güzelliği”. *Ayşe*, sayı:4, Nisan, s.27.